

Erik af Pommerns første slesvigske krig, 1410 - 1422

Nick B. Svendsen

Indledning

Slesvig er grænselandet mellem Danmark og Tyskland. Siden oldtiden og frem til 1864 har de danske konger kæmpet om kontrollen med dette landskab, senest i 1864.

Dannevirke er et bevis for, at denne kamp også fandt sted i oldtiden og middelalderen. Mindre kendt er det måske, at kong Erik VII af Pommern (1382 – 1459) faktisk i 1400-tallet kæmpede og førte krig om kontrollen med Slesvig mod sin modstander, greven af Holsten.

Det var i virkeligheden de første slesvigske krige.

Konflikten falder i to dele, hvor den første periode er fra 1410 til 1423, mens den anden del dækker perioden fra 1425, til kong Erik blev afsat i 1439. Den første periode var en krig mellem kongen og den holstenske greve, mens den anden krig i høj grad også var en handelskrig med Hansestæderne.

Denne artikel er et forsøg på at samle informationer om disse to krige, fra forskellige værker om Danmarks historie, specielt historikeren Christian Erslevs monumentale værk om Erik af Pommern fra 1901 samt historikeren H. F. Jahns Danmarks historie fra 1835.

De to nævnte mænd har været tæt på alt kildematerialet. Der er små forskelle mellem H.F. Jahn og Chr. Erslevs værker, som til dels afspejler, at Chr. Erslev har haft mere udenlandsk kildemateriale til rådighed, men der er også lidt forskellige prioriteringer af stoffet.

Det giver nogle muligheder for at præcisere specielt emnet: krigshistorie.

Forhistorien

Erik VII af Pommern (Fig. 1) levede fra 1382 til 1459. Selvom han var af dansk afstamning, var han den første udenlandske konge på den danske trone.

Hans renommé hos historikerne har vekslet noget i tidernes løb. Han har bl.a. fået skylden for Kalmarunionens opløsning, men denne union var vel nok i det lange løb en umulig konstruktion. Splittelsen mellem Sverige og Danmark/Norge var sket alligevel, uanset at Kong Erik VII af Pommern var upopulær hos svenskerne, i sine sidste regeringsår.

Kong Erik fulgte efter 2 stærke regenter, Kong Valdemar Atterdag og Dronning Margrethe I.

Sidstnævnte havde samlet de nordiske lande i Kalmarunionen af 1397. Kong Erik VII af Pommern blev kronet som konge, i Kalmar i 1397, men overtog først hele regeringsmagten ved Dronning Margrethes død i 1412.

Erik d. 7 af Pommern

Figur 1 Tegning af Erik af Pommern.

Formodentlig tegnet, mens han opholdt sig hos kong Sigismund af Tyskland, under udlandsreisen 1423 til 1425.

Arealmæssigt var unionen Europas største rige og bestod af Danmark, Norge, Sverige, Finland, Island, Færøerne og Grønland. Befolkningstallet på ca. 1 million indbyggere var dog langt mindre end den centraleuropæiske befolkning.

Kong Eriks største politiske udfordring blev konflikten i Slesvig. Hertugdømmet Slesvig var blevet pantsat til de holstenske grever, i kongerne Erik Menved og Christoffers tid. Det var ikke lykkedes Kong Valdemar Atterdag (1320 – 1375), under hans regeringstid, at få indløst Slesvig.

Efterfølgeren, Dronning Margrethe, havde i 1386 givet grev Gerhard af Holsten, Hertugdømmet Slesvig som len af det danske kongehus.

Grev Gerhard blev dræbt i 1404 under et togt ind i Ditmarsken. Greven efterlod sig en enke samt tre umyndige sønner. Den yngste søn var endnu ikke født ved grevens død. Efterfølgende søgte hans enke, Elisabeth af Lüneburg, hjælp hos dronning Margrethe, idet hun blev presset af sin svoger. Den ældste af sønnerne hed Henrik. Han blev efter sin fars død greve af Holsten.

Ved list lykkedes det Dr. Margrethe i de følgende år, indtil sin død i 1412, at sikre sig 2/3 af Slesvig. I september 1409, under et stort møde i Kolding, havde dronningen erhvervet byen Flensborg ved at tage denne i pant, men i 1410 erkendte holstenerne, at hun havde narret dem, og den væbnede konflikt startede.

Hæren

Kongen var øverstbefalende i krig og havde dermed kommandoen over rigets officielle militærmagt, ledingen. Ledingssystemet er gammelt, men kendes først fra beskrivelser fra slutningen af Valdemar Sejrs regerings tid (1100-tallet).

På grund af Danmarks geografi, med mange øer, måtte kongens hær samles med skibe. Landet var inddelt i en hel masse ledings-områder, fordelt udover landet efter et sindrigt system. Hvert område havde en forpligtelse til udrustning af skibe og opstilling af mandskab, i tilfælde af krig, når kongen beordrede det. Mandskabet var overvejende bondesoldater med en begrænset udrustning. Man har

beregnet den samlede ledingsflåde til ca. 6 - 800 skibe, med en besætning på hvert skib på 30 - 40

Figur 2 Snekken var en gammel skibstype på Erik af Pommerns tid. Den var en videreudvikling af vikingetidens knarr, og var et lastskib, men med en mindre lasteevne end koggen.

Kalkmaleri fra ca. 1350. Skamstrup kirke i Vestsjælland.

mand, dvs. ledingshæren har haft en størrelse på 20 - 30.000 mand. Dette var et formidabelt magtinstrument for kongen, hvis kongen ellers kunne få det til at makke ret, hvad der langtfra altid var tilfældet.

I løbet af 1100-tallet kom krigsførelse til hest imidlertid til at spille en stadig større rolle, hvorved ledingens mobiliserede bondekrigere blev et ineffektivt krigsinstrument. I stedet kom vægten til at ligge hos herremændene, som havde den økonomiske baggrund for at møde fuldt rustet til hest. Bønderne skulle derfor ikke mere i krig, men skulle i stedet betale skat, ledingsskatten, som blev en fast skat, pålignet landbrugsjorden i forhold til, hvor meget jord man dyrkede.

I 1169 blev ledingen afløst af en herremands leding, hvor det var lensmændene, som mødte op med deres væbnere og bevæbnede svende. I den nye ordning kunne kongen mønstre 150 – 200 skibe med 40 årer (dvs. en besætning på mindst 40 mand pr. skib). Derved havde den

danske konge en hær på 6 – 8.000 mand til sin rådighed.

Den overvejende del af skibene har nok været snekker (Fig. 2), en udvikling af vikingetidens bådtype, knarren, idet denne skibstype let kunne lande på en strand. Den anden skibstype i Nordeuropa, i middelalderen, koggen (Fig. 3), krævede en brygge (havn), ellers skulle ladningen bringes i land i mindre både, hvad der jo var mere langsommeligt.

Norge og Sverige havde et tilsvarende herremands-ledingssystem som i Danmark.

Et af problemerne ved ledingsflåden var, at man ikke kunne samle flåden før i april måned, når havet var isfrit. Det gjaldt naturligvis specielt for den svenske del af Erik af Pommerns flåde, som jo kom fra den østlige del af Østersøen. Ligeledes skulle flåden også nå hjem, før havet frøs til med is i december måned. Det begrænsede naturligvis Erik af Pommerns militære muligheder.

I øvrigt hører vi ikke om, at de danske farvande var frosset til med is i vintermånederne. Klimaet i middelalderen var stort set som i dag. Det er først i 1600- og 1700-tallet, under den Lille Istid, at de danske farvande ofte var frosset til om vinteren.

Hærens størrelse

I 1417 anslås Erik af Pommerns hær, af samtidige kilder, til en størrelse på 30.000 mand og grev Henrik af Holstens hær til 20.000 mand, dvs. to tredjedele af den danske hær. Ligeledes nævnes det, at kongens flåde bestod af 2 – 3.000 skibe. - Spørgsmålet er om disse tal er rigtige. Som nævnt ovenover, kunne Kong Valdemar Sejrs, i 1100 tallet, i bedste fald, blot for Danmark, mønstre 600 -

Figur 3 Koggen var hansestædernes foretrukne skib, idet den havde en langt større lastevne end snekken. Den sejlede ikke så hurtigt. Med tiden blev den udstyret med kasteller, dvs platforme for og agter, som var velegnede til at skyde fra i kampsituationer.

Kalkmaleri fra ca. 1350. Skamstrup kirke i Vestsjælland.

større end 500 skibe.

Disse tal passer med de hære, som blev mønstret af englænderne og franskmændene under den samtidige 100-års krig. Det er først i 1500-tallet, under religionskrigene i Tyskland, at vi hører om større hære på over 30.000 mand.

Hvis vi antager denne størrelsesorden, har holstenerne proportionalt nok ikke haft en hær på mere end 6 – 7.000 mand.

Soldaternes bevæbning

Ridderne i 1400-tallet bar en pladerustning, der dækkede hele kroppen. De var beredne og havde som våben lanse og svær. Fodfolket bestod af armbrøstskytter og almindeligt fodfolk. Sidstnævnte var bevæbnet med spyd samt nærkampsvåben.

Staden Hamborg sendte således 500 armbrøstskytter til grev Henrik af Holstens hær, i 1417.

I England brugte man også langbuen, men dette våben synes ikke at være blevet benyttet i Nordeuropa i større udstrækning og nævnes ikke i kong Eriks krige.

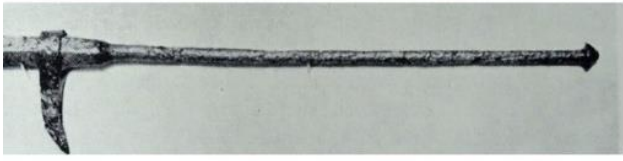
800 skibe og 30.000 mand, men siden var dette system afløst af herremandsleding. Erik af Pommern kunne derfor, i 1400-tallet, kun mønstre en langt mindre hærstyrke.

Kong Christian 1. rustede i 1471 en hær på 3.000¹ mand fra Jylland og øerne, som han førte til Stockholm for at bekriige svenskerne. Denne hær har nok været, hvad Danmark har formået at mønstre af professionelle soldater fra disse landsdele. Hertil kommer landsdelende Skåne, Halland og Blekinge, som Christian I ikke mobiliserede fra, idet den del af hæren blev tilbage for at beskytte grænsen mod Sverige.

Kong Erik af Pommern har næppe kunnet mønstre flere tropper. Så hvis vi antager, at de tre Kalmarunionslande har mønstret lige mange soldater til kong Eriks hær, har denne hær i 1417 næppe været på mere end 10.000 mand. Når det så er sagt, har Norge nok ikke kunnet yde den samme støtte som Sverige-Finland, så de 10.000 mand må anses for et absolut maksimum.

Hvis alle mand skulle være ombord på skibene med det militære tros, har flåden næppe været

¹Lauring 1975 opgiver tallet 3.000, mens Jahn 1835 angiver 5.000 mand.

Figur 4 Lodbøsse fundet ved Vedelsspang i Slesvig. Denne bøsse blev båret af en enkelt mand. Bøssepiben er til venstre og skaftet til højre. Tøjhusmuseet.

Skydevåben til krudt, så som kanoner og bøsser, er ikke omtalt før i 1420-erne. Kanoner kendes fra begyndelsen af 1300-tallet i Europa, og blev i øvrigt brugt i 100 års krigen mellem Frankrig og England.

Man har fundet en lodbøsse ved Vedelsspang, nær Isted i Slesvig, en af kong Eriks borge fra 1415 (Fig. 4). Holstenerne indtog denne borg i

1416, så det antyder, at skydevåben med krudt også er blevet benyttet før 1420. - I 1427 og 1428 hører vi om bøsser og kanoner (Fig. 5) under krigshandlingerne med hansestæderne. Således mødtes den danske flåde og flåden fra hansestæderne, i 1428, ud for København, hvor skibene benyttede deres kanoner. Der var omkring 200 kanoner i aktion. Det er faktisk den første kendte artillerikamp i Norden.

Figur 5 Kanon fisket op fra et vrak på Anholt rev. Træet i kanonen er dateret til 1516, men kanonerne er typologisk ældre. Det har været den type, der blev brugt i søslaget ved København, i 1428.

Kanonen kan ses på Tøjhusmuseet.

De nævnte historikere, H. F. Jahn og C. Erslev, nævner ikke noget om, at der skulle være en forskel i kvaliteten af de to parter soldater, men kampene ved landsbyen Eggebek i 1410, og senere hen, andre steder, kunne tyde på, at den holstenske hær var bedre rustet, og deres soldater måske bedre trænet. Kvalitetsforskellen mellem de holstenske og danske soldater understøttes af, at

kong Erik og dronning Margrethe I hyrer hertugerne Otto og Kasimir af Stettin til, i november 1411², at sende 100 beredne og bevæbnede mænd til Danmark, for at forstærke den danske hær. Prisen for disse 100 mænd var 500 lødige mark i kvartalet. Det var øjensynligt nødvendigt at understøtte kong Eriks hær med lejetropper efter det forsmædelige nederlag ved Eggebek.

I 1426 hører vi ligeledes om lejesoldater i forbindelse med forberedelser til krig, samt at kongen lejer eller beslaglægger nogle større skibe (kogger) til brug for sommerens flådeoperationer.

Holstenerne brugte i vid udstrækning lejesoldater, som de enten selv hyrede eller fik i form af støtte fra de omliggende fyrster samt byen Hamborg.

Krigens finansiering

Ingen krige udkæmpes med våben alene, krigen skal finansieres, og det kræver penge. Datidens fyrster finansierede deres krige ved hjælp af deres egne resurser i form af skatter og afkastet fra fyrsternes ejendomme. I mange tilfælde var det ikke nok, og så skulle der lånes penge. Kong Edvard 3 af

²Diplmatarium Danicum, Diplomer, 4. Række, Bind 8-12, 7 november

England (1312 – 1377) lånte store summer af de florentinske banker. I sidste ende kunne han ikke betale pengene tilbage, hvad der ruinerede bankerne. - Den danske konge Erik Menved (1274 – 1319) havde finansieret sine udenrigspolitiske aktiviteter ved lån. Ved hans død var Danmark dybt forgældet og pantsat til blandt andet de holstenske grever.

Kong Erik udskrev krigsskat i sine lande i 1415, og sikkert også sidenhen. Derudover havde kongen en indtægt fra sildemarkederne ved Skanør. Denne indtægt var dog i aftagende på grund af svigtende fiskeri. - ”Sildeskatten” blev afløst af Øresundstolden i 1429.

Vi kan bruge størrelsen af befolkningerne i de respektive lande, som et mål for de skatteressourcer, der har været til rådighed. Den følgende tabel opgiver landenes estimerede befolkningsstørrelser på basis af forskellige kilder (bl.a. Wikipedia) og egne estimater, der er baseret på landenes arealer og datidens befolkningstæthed. - Holstens befolkning er eksklusiv Lübeck og Hamburg.

Befolknings størrelse i 1000.

	Kalmar Unionen				Hertugdømmerne
	Danmark	Sverige	Norge	Finland	Holsten
Max	500	400	150	150	200
Min	400	350	100	100	175

Befolkningsstørrelserne havde været dobbelt så store før pesten satte ind, i begyndelsen af 1300 tallet.

Erik af Pommern regerede over en befolkning på ca. lidt over en million mennesker³ dvs. ca. 5 gange så mange, som det estimerede indbyggertal i Holsten.

1410 - 1412

Den 17. februar 1410 trængte slesvig - holstenske adelsmænd ind i Flensborg by og tog den kongetro bisp Johan Scondelev til fange, mishandlede ham samt dræbte flere af hans mænd. Bispens blev kastet i fængsel. Derefter angreb og indtog holstenerne bispens af Slesvigs små borge, Stubbe og Svavested.

Enkehertuginde Elizabeth af Lüneborg sluttede sig nu til disse adelsmænd og informerede ved pinsetid dronning Margrethe om, at hun nu var klar til at betale pantessummen for Flensborg len tilbage.

Som en konsekvens af denne krigeriske handling, trængte en dansk hærafdeling, under ledelse af de jyske adelsmænd Mogens Munk og Henneke Skarpenberg, sydpå langs vestkysten, men kom for sent til at undsætte borgen Svavested. I stedet for plyndrede den danske hærafdeling Nordfriesland.

Grev Henrik af Holsten (enkegrevindens svoger og biskop af Osnabrück) samlede nu en hær, som blev støttet af greven af Schaumburg, med 200 mand samt 700 frisiske bønder. Grev Henriks

³ Erslev 1901 angiver en befolkning i Kalmar unionens lande på 1.5 million mennesker.

samlende hær var måske på i alt 4 – 6000 mand⁴. Denne hær fulgte efter den danske hær, der marcherede, uden orden, over heden mod nordøst, med deres bytte fra plyndringen af Nordfriesland. - Den danske hær er blevet opgivet til 8.000 mand.

Mellem Jørl Kirke og Eggebek landsby, lige nord for Slesvig by, indhentede grev Henriks hær den danske hær, den 12. august 1410 (Fig. 11). Det antyder, at grevens hær bevægede sig hurtigt, måske fordi den overvejende var bereden.

Området her er fladt, og ideelt til rytterangreb, så der er næppe tvivl om, at grevens riddere er gået frontalt til angreb. De danske tropper blev slået og flygtede nordpå i panik. Det danske tab angives til 1.400 mand dræbte, deriblandt den ledende adelsmænd Mogens Munk. En anden af de danske adelsmænd, Johan Scharfenberg, blev fanget sammen med 350 mand. Han måtte siden betale en løsesum på 70.000 mark for at blive frigivet.

Samtidig sejlede Kong Erik, i sommeren 1410, med en hær med både danske og svenske soldater, først til Ærø og siden til Als, og besatte øerne. Begge øer var en del af hertugdømmet Slesvig. På Als overgav øens indbyggere sig hurtigt. Borgen Nordborg, som kun havde en besætning på 25 mand, overgav sig ligeledes. Borgen havde været pantsat af hertuginde Elizabeth til en holstensk adelsmand.

Fra Sønderborg slot var der til gengæld modstand, og kong Erik belavede sig på en belejring. Der blev bygget skanser og belejringsmaskiner.

Parterne blev dog enig om våbenhvile i september 1410, og i marts 1411 mødtes de på Koldinghus, hvor man aftalte at genoprette forholdene fra før krigsudbruddet, der skulle gælde for en periode på 5 år. - På grund af våbenhvilen kom det ikke til en storm på Sønderborg Slot.

Dronning Margrethe fortsatte sine opkøb af områder i Slesvig, således lånte hun 3.000 lybske mark til hertug Henrik af Saksen, der, ved sit ægteskab, havde erhvervet Åbenrå by og omliggende herreder. Disse erhvervelser gav han til dronningen som pant for lånet.

Kong Erik sørgede for at bygge skanser på en bakketop ved Flensborg by. Dette erklærede de holstenske adelsmænd for et brud på freden, og de skaffede sig adgang til byen. Kongen sendte hjælpetropper til sine mænd på skanserne. Herefter eskalerede fjendtlighederne i løbet af 1412, uden at man kender detaljerne. I oktober måned mødtes parterne til et fredsmøde med hertug Ulrich af Mecklenburg, som mægler. Man enedes om at aftalerne, fra mødet i Kolding i 1410, skulle stå ved magt, og at der skulle holdes et møde i Nyborg året efter.

Stridspunktet om kong Eriks befæstningsarbejde afgjorde hertugen i dronning Margrethes favør. Dronningen og kong Erik lod sig derefter hylde af borgerne i Flensborg. Dronning Margrethe gik nu om bord på sit skib, men mens det stadig lå i Flensborg havn, blev dronningen syg og døde af pest, natten til den 28. oktober 1412.

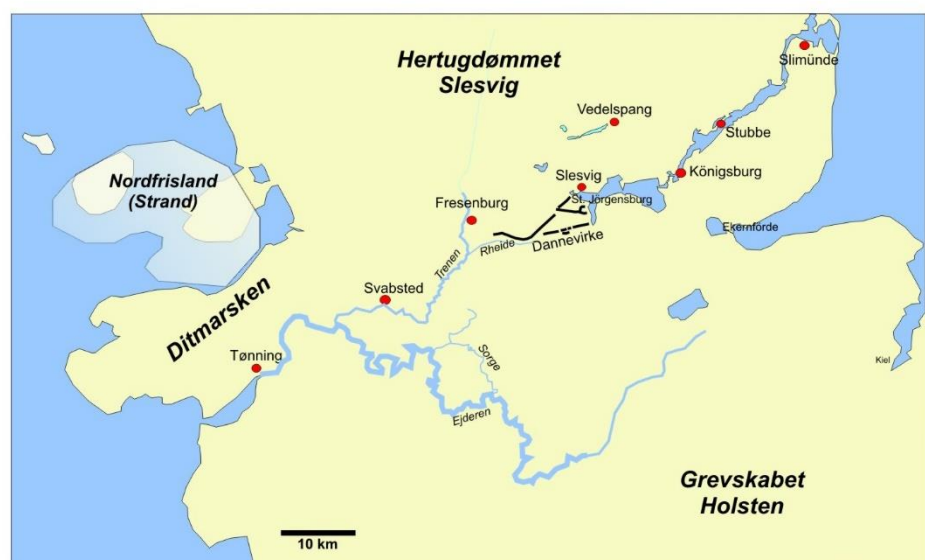
⁴ Det totale tal på 4 – 6.000 mand er et estimat baseret på, hvad grev Henrik mobiliserede i 1417. Den danske hær har sikkert også været noget mindre end de 8.000 mand. En del af den danske hær har højst sandsynligt været et bondeopbud, der matchede de frisiske bønder i grev Henriks hær.

Dronning Margrethe blev først begravet i Sorø Klosterkirke, men kong Erik fik hendes lig ført til Roskilde Domkirke, og igen begravet i 1413, under et meget stort ceremoniel. Efter begravelsen drog Kong Erik til Nyborg, hvor han på Danehoffet, i juli 1413, fremlagde sine anklagepunkter mod de holstenske grever, idet han hævdede, at det slesvigske len var hjemfaldet, fordi lenseden var brudt. - Holstenerne havde ført krig mod deres lensherre, kongen af Danmark, i 1410, og derved misligholdt de forlig, der var indgået tidligere. - Holstenerne blev stævnet til et domsmøde i slutningen af juli måned. På mødet, den 29. juli 1413, var der ikke mødt nogen repræsentanter frem fra de stævnede holstenerne. Herefter afgav bisp Peder en dom, der helt støttede kong Erik. Holstenerne accepterede ikke dommen og kaldte sig efterfølgende for hertuger af Slesvig. - Dette var i princippet en krigserklæring.

1415 Krigsforberedelserne

Som en forberedelse til de kommende krigshandlinger udskrev Kong Erik, i 1415, en krigsskat i alle sine lande. Derefter rykkede han ind i hertugdømmet Slesvig med sin hær, og samme år lod han istandsætte og bygge nogle borge ved Slien (Fig. 6), ved Dannevirke, samt helt ud i Ditmarsken. Formålet med disse aktiviteter var et forsøg på at afskære Slesvig by fra forsyninger, idet kongen ikke umiddelbart følte sig stærk nok til at indtage byen samt borgen Gottorp. Begge dele var i de holstenske grevers besiddelse og et vigtigt støttepunkt for kontrollen med den sydlige del af hertugdømmet Slesvig.

Borgene, der blev bygget, har muligvis været af ”motte-and-bailey” typen. Som navnet antyder, bestod disse borge af to dele, motte (fransk for jordbunke) og bailey (engelsk for borggård). En ”motte-and-bailey” kunne enten være lille borg som var bygget hurtigt, for at give beskyttelse for en mindre garnison i fjendtlig terræn, eller en større borg, der havde en bredere og højere omkreds. De større borge blev

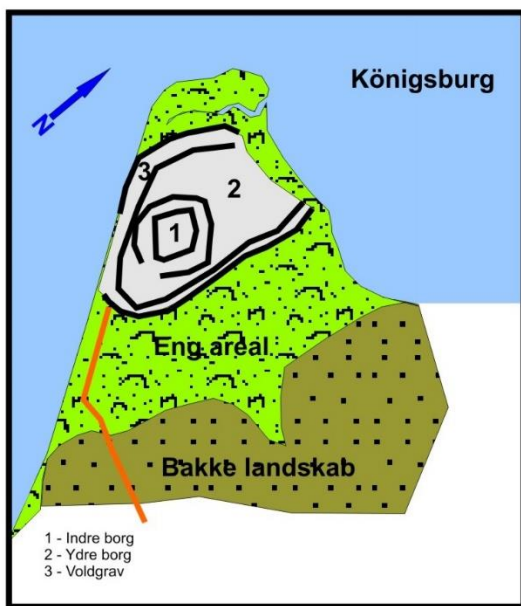
Figur 6 Königsburg er en af adskillige borge, som Erik af Pommeren lod bygge eller udbygge i årene 1414 - 1415, da han blev konge. Det var et led i kampen om Hertugdømmet Slesvig. Flere af borgene har vel allerede eksisteret før hans tid, og har fungeret, som en forlængelse af Dannevirke. Man kunne tænke sig, at de var fra Valdemar Sejrs tid, idet han jo netop udbyggede dele af Dannevirke med en mur af brændte sten. Königsburgs historie er dog knyttet til Erik af Pommeren. Nordfrisland bestod i Middelalderen af flere herreder, som forsvandt ved den store stormflod i 1632. Således var øerne Pellworm og Nordstrand en del af en større ø, Strand.

gjort yderligere permanente ved at bygge murene og borgtårnet af sten (eks. Bastrup i Nordsjælland).

Den største af de borge, han lod konstruere, var Königsburg, ved Slien (Fig. 7).

Königsburg ligger nær landsbyen Bohnert, ved Slien, og er af denne type, og placeret for at kunne spærre indgangen til den indre fjord, hvor byen Slesvig ligger⁵. Borgen er fra Erik af Pommerns tid, men det udelukker ikke, at dele af borgen blev lavet på et tidligere tidspunkt.

Königsburg

Figur 7 Tegning der viser voldanlægget Königsburg og foto som det ser ud i dag.

- 1 Borgtårn
- 2 Ydre borggård
- 3 Voldgrav

På en halvø med en bakke, der kun er forbundet til fastlandet med lavtliggende strandenge, kan man stadig se betydelige rester af den gamle borg. Den består af to parallelle volde, en ydre vold og en indre borg, med en simpel mur og voldgrav. Den lille indre borg danner et kvadrat med en sidelængde på 50 m (Fig. 7), og på en 7,40 m høj bakke er der blevet bygget et rundt tårn, som bestod af marksten og store røde mursten. Den ydre borg er en uregelmæssig pentagon, der siden er blevet eroderet af havet på vestsiden. Der er dog stadig dele af volden bevaret. Voldgraven har stadig en dybde på ca. 4 m. Hele anlægget har en længde på 212 m og en bredde på 152 m. Man har fundet små sølvplader, rester af et sværdhæfte (knoppen), en stigbøjle og en hestesko i voldgraven. - De store sten fra borgen er senere blevet brugt til reparationer af Riesebyer Kirke.

⁵<http://bricksite.com/nickbernhard/erik-af-pommern>

Kong Erik lod ligeledes bygge en stærk borg af teglsten ved Flensborg, Marieborg (nutidens Duborg). Marieborg lå vest for Flensborg, ud for Marie Kirke, og beherskede havnen og byen (Fig. 8). - Derudover ejede han borgen Brundsborg ved Åbenrå og Tønderhus. Sidstnævnte lå på en lille ø i Vidåen. Den var en gammel borg fra 1100-tallet, der var blevet pantsat til holstenerne i 1340, men dronning Margrethe erhvervede den, som pant for et lån til greverne, i 1405. Hun havde forlenet borgen til adelsmanden Erik Krummedige. Med disse borge manglede hun, på det tidspunkt, blot Slesvig by og Gottorp Slot, for at have en dominerende kontrol med hertugdømmet Slesvig

1416

Den ældste af grev Gerhards sønner, Henrik, var i 1415 blevet myndig og overtog greve titlen. Han blev støttet af sin farbror, biskoppen af Osnabrück (han hed også Henrik). I den forbindelse besluttede flere adelsmænd, med store godser i Slesvig, sig til at hylde kongen, blandt andet Erik Krummedige, som blev en tro støtte for kong Erik.

I 1416 samlede Erik af Pommern sin flåde, fra alle sine lande, og sejlede til Femern, som var en del af grevskabet Holsten. Den 6. juni gjorde hans tropper landgang på øen. Øens indbyggere gjorde ikke modstand og måtte love kongen 20.000 lybske mark for at undgå plyndring. Borgen Glambæk, på den sydlige del af øen, blev erobret og forstærket samt fik en besætning fra kong Eriks hær.

Herefter sejlede kongen til Slesvig og angreb Slesvig by. Kongen opslog sin lejr nord for byen, og lod bygge skanser på den lille St. Jørgens ø i fjorden (muligvis Möven insel) samt mellem Slesvig by og Gottorp Slot. Skansen, på St. Jørgens øen, blev dog hurtigt erobret af borgerne fra Slesvig by, med hjælp fra holstenske soldater.

Men nu vendte krigslykken. Friserne samlede sig, understøttet af holstenerne, og indtog en af de vestlige borge, Fresenburg. Kong Erik sendte 2.000 mand, under ledelse af adelsmanden Tønde Rønnov, til undsætning, men de kom for sent.

I stedet rykkede de danske tropper ind i Frisland og plyndrede landet. Derved spredtes tropperne, og friserne kunne herefter slå de spredte tropper og vinde det røvede bytte tilbage.

Efteråret satte ind og den danske leding blev opløst. Belejringen af Slesvig by blev opgivet, og de nordiske ledingsskibe sejlede tilbage til deres respektive lande. Holstenerne rykkede frem og indtog borgen Vedelsvang, nordøst for Slesvig by. Senere på året rykkede holstenerne over på Femern, og i december 1416 lykkes det dem at indtage Glambæk. Derudover opfordrede holstenerne vitalianersørøverne⁶ til kapervirksomhed, rettet mod nordiske skibe.

1417

Holstenerne fik til stadighed støtte fra de nordtyske grevskaber, der sendte tropper til Grev Henrik af Holsten. Således kom sønnen af den tidligere konge i Sverige, Hertug Albrecht af Mecklenburg, med 400 beredne riddere, midt på året 1417.

I begyndelsen af 1417 rykkede holstenernes hær endnu engang ind i Slesvig og marcherede plyndrende og hærgende op til borgen ved Tønder. Tønder borgen blev indtaget og holstenerne lod sig hylde i de omliggende frisiske herreder.

En dansk hær forsøgte at genindvinde det tabte, men friserne slog de danske tilbage.

I løbet af foråret havde Kong Erik, i København, forhandlet med repræsentanterne fra Hansestæderne om en traktat. Derfor kom kongen først til sin samlede flåde i maj. I slutningen af maj måned stak hans ledingsflåde til søs, og den 15. juli nåede den til Slien, hvor hæren gik i land og indsluttede byen Slesvig. - Efter tre dages belejring overgav Slesvig by sig. Blandt de indsluttede var ca. 50 holstenske adelsmænd. De blev frigivet mod at love ikke, i denne krig, at give: ”Grev Henrik den Yngre, som kalder sig hertug af Slesvig, hverken råd eller dåd”. Ligeledes fik Hertug Albrecht af Mecklenburg fri afmarch, mod at vise kongen venskab.

Figur 8 Flensborg by og Marieborg, senere kaldt Duborg. Dronning Margrethe overtog borgen i 1409, og den blev et vigtigt støttepunkt for kong Erik.

Billedet er fra omkring 1500.

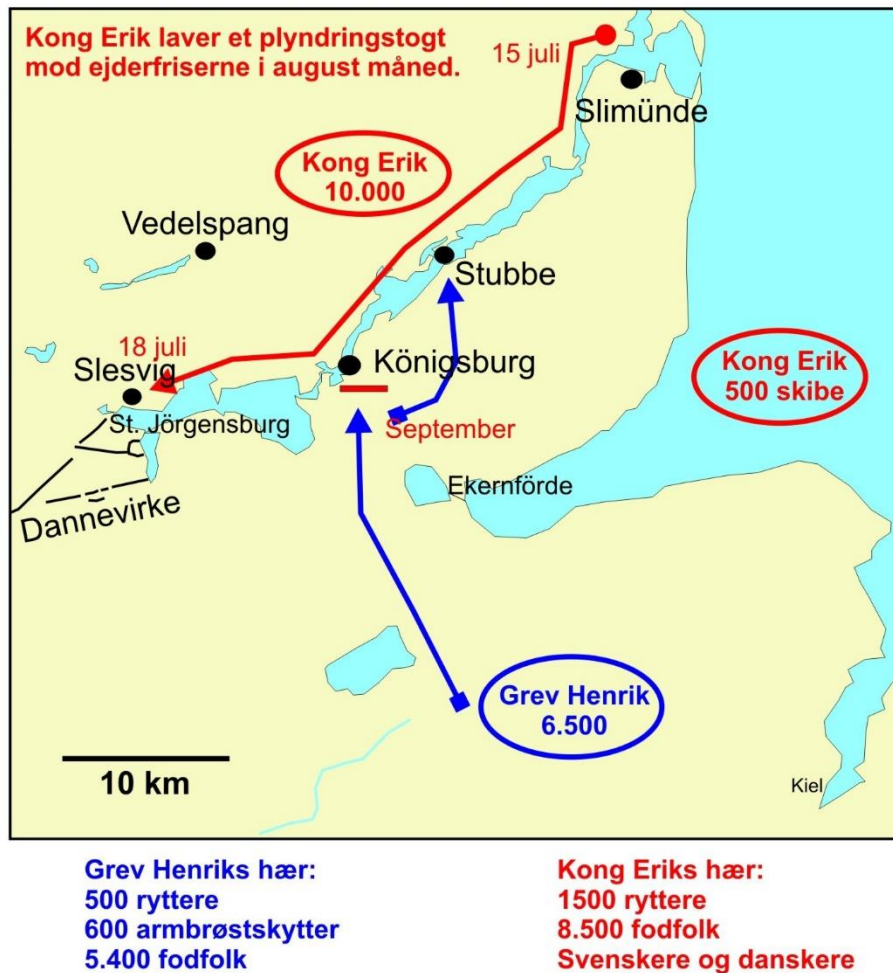
Gottorp Slot var dog endnu ikke erobret, så belejringen af denne borg fortsatte. Grev Henrik af Holsten var i Rendsborg, hvor han, ved meddelelsen om Slesvigs overgivelse, blev meget nedtrykt. Grevens farbror reagerede dog hurtigt, og fik Hamborg by over på holstenernes side, samt erklærede kong Erik krig.

Kong Erik havde dog ikke ”ligget på den lade side”, for i august havde han ført sin hær ind i frisernes land og hærget og plyndret landet, hvorefter han førte et stort bytte i kvæg samt 80 fornemme gidsler med tilbage. Togtet var vel nok hævn for frisernes togt til Tønder året før, men den danske hær skulle jo også have forsyninger, så togtet har sikkert ligeledes været et provianterings togt.

I mellemtiden forsøgte udsendinge fra Lübeck at mægle, ved at rejse frem og tilbage mellem byerne Slesvig og Rendsborg. Det lykkedes at få et møde i stand på øen St. Jørgensborg, ud for Slesvig by, i Slien. Forligsmødet mislykkedes, da begge parter stod stejlt på deres ret.

Krigen fortsatte og holstenerne førte nu deres hær i felten med hjælp fra de omliggende fyrstendømmer. De to hære mødtes ved Königsburg (Fig. 6). Den danske hær kan have været deployeret på bakkerne, lige syd for borgen.

K. Erslev nævner, at "nogle få faldt på begge sider", hvad der må betyde, at de to hære ikke har været i nærkamp, ellers ville tabene have været betydeligt større.

Figur 9 Slesvig sommeren 1417

Holstenerne rykkede videre til borgen Stubbe, længere mod nordøst, ved Slien. De indtog borgen og brændte den ned. Alt imens benyttede ditmarskerne sig af situationen og angreb østfriserne, som igen blev plyndret, og måtte betale en løsesum.

Kong Erik var stadig i besiddelse af Slesvig by og belejrede stadig borgen Gottorp.

Efteråret var fremskredent og begge parter krigstrætte, så der blev indledt nye forhandlinger. Ved lübeckernes mellemkomst lykkedes det, at opnå en våbenstilstand den 14. november 1417, som skulle vare indtil 29. september (Mikkelsdag) næste år. Helt fredeligt gik det dog ikke til, da hærene drog bort. Således plyndrede svenskerne, fra kong Eriks hær, Ekernförde by, før de blev indskibet.

1418 – 19

Herefter fulgte tre år med forhandlinger. Allerede året efter, i 1418, lykkedes det udsendinge fra hanseaterne, at formå kong Erik til at forlænge våbenhvilen med 2 år, til Mikkelsdag 1420. Både den unge greve Henrik af Holsten og kong Erik forsøgte, i denne periode, at positionere sig ved diplomatiske missioner til hanseaterne.

I 1419 kom de hanseatiske udsendinge til Kong Erik, mens han var i Vordingborg. Erik var rasende over holstenernes brud på freden, og talte hårdt til udsendingene. Trods kongens ophidselse lykkedes det de hanseatiske udsendinge at formå kongen til et fredsmøde, hvor hanseaterne erklærede sig villig til at agere som mægler i striden. Der blev aftalt et møde den 15. august 1419 i Slesvig, hvor kongen var repræsenteret af Erik Krummedige og tre andre ”kongelige råder”. Det vides ikke om holstenerne sendte nogle delegerede. - Man nåede imidlertid ikke til nogen enighed eller dom, så de hanseatiske udsendinge drog videre og mødte grev Henrik i Segesberg, i Holsten. De fik grev Henrik til at love, at mødes med kong Erik næste sommer. - Herefter kontaktede de hanseatiske delegerede kong Erik og hans ”råder”, for at få konfirmeret mødet, og kongen accepterede således, at mødet skulle foregå 2. juni 1420.

1420

Året 1420 begyndte med, at nogle af de berygtede vitaliebrødre erobrede nogle skibe fra byen Hamburg, i Elbens munding. Byttet, der overvejende bestod af øl, førte de til Svavested, nær Husum⁶. Hamburgenserne og Hertug Henrik forfulgte fribytterne og nåede frem til borgen ved Svavested. Her lykkedes det dem at finde det røvede bytte, men fribytterne var forsvundet. Som hævn udrustede byrådet i Hamburg, i april måned, tolv store skibe, der herefter sejlede til de nordlige Vesterhavssøer (bl.a. Fanø og Rømø), hvor de plyndrede og tog gidsler.

Samtidige tyske kilder nævner, at grev Henrik førte sin hær nordpå og nåede helt op til Haderslev, som han omringede. Borgerne i Haderslev by købte sig dog fri for plyndring, mod en betaling på 3.000 lybske mark. Omegnen blev dog grundigt plyndret.

På samme tid var Kong Erik af Pommern i gang med at samle sin flåde. Der var blevet sendt kurerer til alle kongens riger om, at ledingflåden skulle samles i Øresund, mens de, der kom fra Østerland

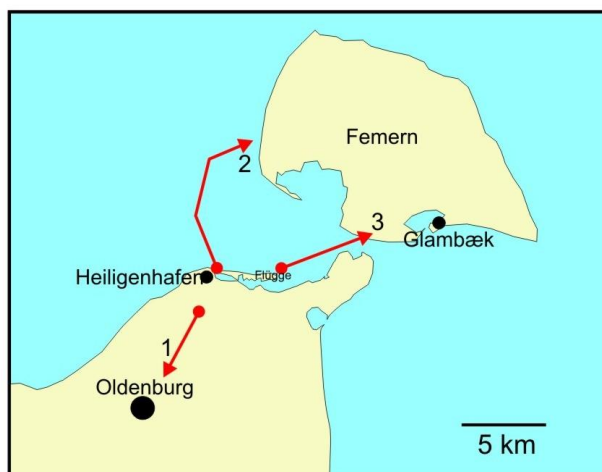
⁶ Vitaliebrødrene eller Fetaliebrødrene var en organisation af fribyttere, der i slutningen af 1300-tallet talte op mod 2.000 mand og over 100 fartøjer. I kampene om magten i Norden havde Dronning Margrethe fanget den Svenske kong Albrecht i 1389 og indesluttet hans støtter i Stockholm. De mecklenburgske fyrster og hansabyerne Rostock og Wismar, som støttede kong Albrecht, udrustede en flåde af kapere, hvis opgave var at supplere Kong Albrechts indesluttede hær i Stockholm med forsyninger (af ty. *vitalie*, af lat. *victualia* 'fødevarer'). Efter at Stockholm blev indtaget, flyttede Vitaliebrødrene til Gotland, hvor de slog sig på sørøveri. I den følgende periode angreb brødrene adskillige danske købstæder, besatte borge i Finland, plyndrede handelsskibe i Østersøen og nåede endog at plyndre den norske by Bergen. Uden selv at støtte dem, udnyttede Margrete I, og senere også Erik af Pommern, Vitaliebrødrenes hærgen politisk over for hansestæderne. Først efter at have opnået sine politiske mål imod hansestæderne, gik dronningen aktivt over til at bekæmpe sørøverne. De blev fordrevet fra Gotland af den Tyske Orden. Vitaliebrødrene slog sig ned blandt Friserne og hærgede derefter Nordsøen.

(Finland), skulle samles ved Kalmar. I juni sejlede flåden, med kongen om bord, til Lolland, ved Albuen nær Nakskov, og i begyndelsen af juli gik togtet videre til Femern, hvor kongens mænd forsøgte landgang, men femernboerne havde fået forstærkninger fra Holsten med tropper, der havde armbrøster, blider og bøsser. Kongens plan var blevet forrådt. - Femernboerne formåede at forhindre landgangen. Nogle af kongens skibe blev beskadiget og sank. Selv kongen skulle have været i fare, men blev reddet af de svenske skibe, der deltog i togtet.

Erik af Pommern vendte sig derfor mod fastlandet, og landsatte et korps på 3.000 mand og 800 ryttere, og gik mod byen Oldenburg, 5 km inde i Holsten. Hovedsmanden på borgen ved Oldenburg "tabte hovedet" og satte ild på by og borg, og flygtede derefter.

Efter at have plyndret og afbrændt området mellem Oldenburg og Heiligenhafen samt taget gidsler, indskibede korpset sig igen. Flåden lagde sig derefter ved en lille halvø, Flügge, på fastlandet, sydvest for Femern, og forsøgte herfra flere landgangsforsøg, som alle blev afvist.

Nogle dage senere indskibede Kong Erik sig med en stor del af fodfolket på mindre skibe, som sejlede til sundet mellem Femern og fastlandet og gik i land på Fehmern. Kysten af Fehmern, i det snævre sund, blev ikke forsvaret. Her lykkedes det at komme i land og etablere et brohoved, hvorefter rytteriet blev landsat.

Figur 10 Femern 1420.

- 1 - Angreb og plyndring af Oldenburg
- 2 - Afledningsmanøvre med kong Eriks store skibe
- 3 - Landgang på Femern

Skibene fra hovedflåden lavede samtidig skinangreb andre steder på øen. Dette distraherede femernboerne. Da de endelig opdagede, at landgangen havde fundet sted, på den sydlige del af øen, ilede de til modangreb. I det efterfølgende slag lykkedes det kongens hær at slå femernboerne, med en del tab for begge parter til følge.

Øen og borgen Glambæk (Fig. 10) blev erobret, hvorefter kong Erik gav

sin hær fri plyndring.

I dette forløb myrdede de skandinaviske soldater mænd, kvinder og børn. Selv kirkerne, med deres præster, gik ikke fri.

Hertug Henrik forsøgte at udnytte dette overgreb til at få hansestæderne til at støtte

sig, men det lykkedes ikke. Han havde også forsøgt at generobre Femern, men det lykkedes heller ikke, idet kong Erik havde sørget for, at Glambæk borgen var vel forsynet og repareret. I stedet mødtes parterne i Flensborg, og enedes om en ny våbenstilstand.

I 1421 skete der så det, at kong Eriks tro støtte i Slesvig, bisp Hans Skondelev, døde, og en af de rige adelsmænd, Klaus Lembek, sluttede sig til grev Henrik af Holsten.

Klaus Lembek havde sit hovedsæde ved Tørning, i den centrale del af hertugdømmet Slesvig. Han havde gods både i hertugdømmet Slesvig og i kongeriget, blandt andet Gram Herred.

Det gjorde naturligvis kong Eriks position i hertugdømmet svagere, så for at imødegå dette tilbageslag, gik kongens hær til angreb på borgen ved Tønder, men danskerne blev slået tilbage med tab af 346 mand, heriblandt adskillige danske adelsmænd.

Herefter forsøgte den danske hær et angreb på Lembeks borg ved Tørning, tæt på Haderslev, men grev Henrik kom Klaus Lembek til hjælp med sin hær, så også dette angreb mislykkedes.

Kong Eriks flåde var ligeledes i aktion, idet man forsøgte at besætte Als, men en storm splittede flåden.

Vitalianersørøverne var i aktion. De var blevet fordrevet fra Ostfriesland af tropper og skibe fra Hamburg, og havde søgt tilflugt i Ribe, med kong Eriks støtte. Da pirateriet til stadighed plagede skibsfarten i Elbens udmunding, i Nordsøen, greb byrådet i Hamburg ind og sendte en flåde af sted til angreb på piraterne i Ribe samt plyndring af Vesterhavsøerne ud for Ribe.

Alt synes således at være mislykket for Kong Erik af Pommern i 1420 til 1422.

Grev Henrik samlede nu sin hær med henblik på et stormløb mod kongens stærkeste borg ved Flensborg, Marieborg (Fig. 8). Den 11. november 1422 (Mortens dag) angreb grev Henrik byen Flensborg. Hans tropper formåede at trænge ind gennem byporten, men danskerne satte sig hårdt til modværge, og spærrede den videre fremfærd med vogne og store tønders. Netop da trådte hertug Rumpold frem og standsede kampen. - Hertug Rumpold var kong Sigismunds udsending. Sigismund var konge af Tyskland, Ungarn og Böhmen, og derved også holstenernes lensherre.

På dette tidspunkt var kong Sigismund stærkt optaget af husitternes oprør i Böhmen. Husitterne var en religiøs bevægelse, som fulgte reformatoren Jan Hus's (1369 – 1415) lære. Jan Hus og den husitiske bevægelse blev, af den katolske kirke, betragtet som kættere.

Kong Sigismunds hær blev grundigt slået, da de forsøgte at undertrykke det böhmiske oprør, og kongen havde derfor brug for, at der var fred i hans lande, så alle kræfter kunne koncentreres om at undertrykke oprøret. Derfor kom krigen i Slesvig på tværs.

Hertug Rumpold fik udfærdiget en våbenhvile, der blev undertegnet 4. januar 1423. Begge parter lovede at modtage hertugens dom. Desværre døde hertugen kort efter, så nu blev domfældelsen overført til kong Sigismund.

Efterspil

Kong Sigismund kunne ikke rejse til Danmark, derfor var Erik af Pommern nødsaget til at rejse ned til ham i Budapest, hvor han opnåede at få en dom fra kong Sigismund, som var i kong Eriks favør.

Kong Erik var væk i perioden 1423 til 1425. Udover besøget i Budapest var han også på pilgrimsfærd til det Hellige Land.

Mens han var væk regerede hans dronning, Philippa, de tre riger. Da han kom tilbage fortsatte konflikten, mellem kong Erik og holsternerne, idet holsternerne ikke ville acceptere dommen. De hanseatiske byer i Nordtyskland, (de vendiske byer) med Lübeck i spidsen, sluttede sig nu til de holstenske grever og krigen eskalerede.

Det er kong Eriks anden slesvigske krig. - Krigenes slagmarker og steder, der blev berørt af krigene, er vist i figur 11.

Figur 11 Oversigtskort, der viser slagmarker, borgene eller byer, som blev berørt af krigenes aktiviteter, i perioden 1410 til 1432.

Krigene var i vid udstrækning en kamp om støttepunkter (borgene) såsom Königsburg, Slesvig by og Flensborg by.

Kong Eriks store problem var, at han ikke havde en hær i Slesvig. De soldater, han havde dér, var i stor udstrækning besætningerne på hans borge. Kongen skulle derfor samle sin ledingshær, før han kunne angribe grev Henriks hær i Slesvig. Når ledingshæren rejste hjem om vinteren, kunne kongen ikke sætte nogen offensiv operation i gang.

Til gengæld lå holstenerne ikke på den lade side, og vi hører gang på gang, at de førte hæren i felten om vinteren og tidligt forår, før kong Eriks ledingshær igen var samlet.

Ud fra indbyggertallene i de tre riger er det overraskende, at kong Erik ikke magtede at klare sig bedre. Man skal dog huske på, at Holsten fik støtte fra de omliggende fyrstendømmer, samt i krigen 1423 til 1432 også af de hanseatiske byer.

Da kong Eriks krige sluttede i 1432, hører vi ikke, at landet var gældsat på samme måde, som Kong Erik af Menved havde formået, i begyndelsen af 1300-tallet. Kong Erik VII af Pommern har derfor i vid udstrækning kunnet finansiere sine krige ved skatter, told og andre indtægter fra sine godser. Til gengæld var befolkningerne i de tre riger i Kalmarunionen, i 1430, krigstrætte samt trætte af de høje skatter. - Det førte i sidste ende til kongens fald.

Referencer

- Königsburg <http://www.missunde.hhm.de/konigsburg.htm>
- Erslev, K. 1882 Dronning Margrethe og Kalmarunionens grundlæggelse.
Jacob Erslevs Forlag, København.
- Erslev, K. 1901 Erik af Pommern, hans kamp for Sønderjylland og Kalmarunionens opløsning.
Jacob Erslevs Forlag, København.
- Jahn, F. H. 1835 Danmarks politiske – militaire historie under Unions kongerne, fra kong Oluf og Dronning Margrethe indtil kong Hans død.
København 1835
- Lauring, P. 1975 Unionskrigene
Gyldendal
- Malmros, R. 1988 Den danske ledingsflådes størrelse.
Kongemagt og samfund i middelalderen
Festskrift til Erik Ulsig
Aurusia - Historiske skrifter VI